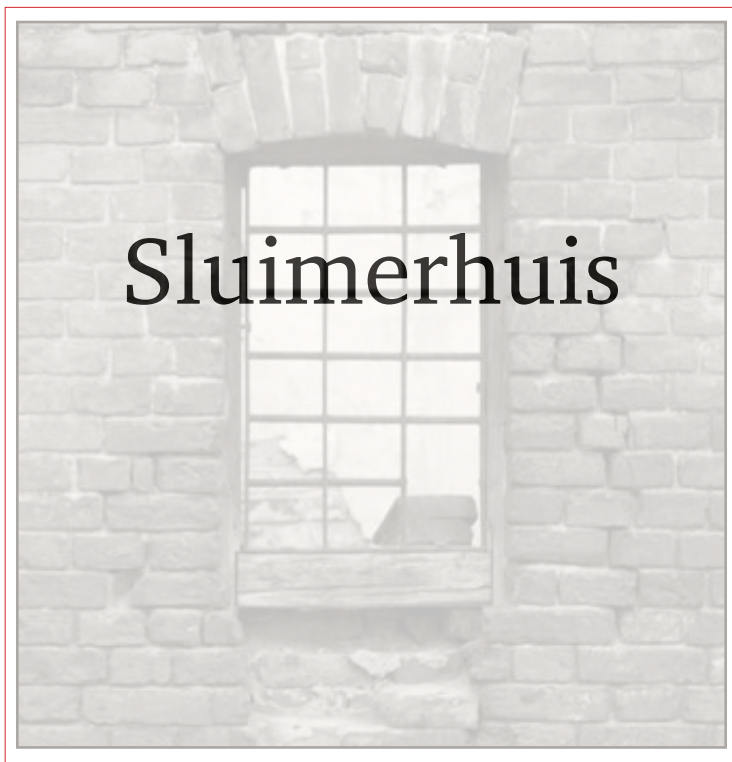

Jeroen Effern

Sluimerhuis

• • •

WAGENAAR VAN CO

- 2017 -

voor al mijn broers

(vooraf)

In feite zijn we allemaal na een goede twaalf, vijftien jaar wel ingewijd. Als we het beestje in onszelf hebben ontdekt, als de eerste liefde is gevormd voor die enkelen dicht om ons heen, als een bepaalde mate van waakzaamheid niet meer herinnerd hoeft te worden en als we een of twee fenomenen uit het niets hebben zien ontstaan, dan -terwijl elk element in steeds meer delen uiteen valt- dan is het ware mysterie wel zo'n beetje onder de knie.

Vanaf dan ook worden we ons bewust van een oceaan vol onkenbaarheid. Tussen dat water en het zuigende zand aan onze voeten klotst, bruist of raast een branding van aannames, hoop en misleiding en het zijn er niet veel die met een milde nieuwsgierigheid, liefdevol geduld en zonder angst naar dat water kunnen kijken. Velen hebben de inwijding vergeten op te merken en putten zichzelf uit in het oppoetsen van het raadsel dat ze op het spoor menen te zijn.

De zwijgende misdadiger, de afpassende dichter, de selecterende diplomaat, de leugenaar. Allemaal manifestaties van het religieuze kind, dat middeleeuws schepsel waar ik blijkbaar ergens in het verleden mee heb moeten afrekenen.

Nu, aan het begin, stokt ook mijn adem bij een onwillekeurige herinnering aan wat ik dacht te zijn vergeten, of is er zoiets als euforie en een versnelde hartslag als ik in gedachten haar borst weeg in mijn rechterhand.

Maar het regent buiten en het water kookt.

Toen dit kind kind werd gebeurde dat onder volledig algemene omstandigheden, in een volkomen algemeen decor.

Een plattegrond heb ik niet. Als ik de schaduwen uit mijn vroegste kindertijd koppel aan de herinneringen van mijn broers en aan de verhalen die ik in de loop der jaren heb verzameld, kom ik tot een stelsel van ruimten, gangen en trappen dat niet lijkt te passen achter de façade van het gebouw dat vandaag nog gewoon daar staat. Een plan zal waarschijnlijk wel te achterhalen zijn, maar het idee van dit huis van mijn geboorte is op zichzelf overheersend genoeg. De herinnering eigent iets toe, schenkt me iets dat door een kadastrale waarheid subiet verbeurd zou worden verklaard. Daarom kom ik er ook liever niet meer. Waar plaats en tijd elkaar zo mislopen heerst een verwarring die me bang maakt en die maar langzaam verdwijnt.

Elk element dat te pas was gekomen bij de opdracht, het ontwerp en de bouw van de straat en de daarin aanwezige

huizen zijn via geprotocolleerde processen vormgegeven. Werkelijk niets hoefde te worden ontwikkeld of te worden aangepast, niets in de stadsplanning of architectuur miste, nergens een handtekening eigen aan een afwijkende opvatting. Het nummer naast de voordeur of de zeventwintig of eenendertig kinderpassen -afhankelijk vanaf welke kant je kwam- maakte dit huis ons huis, zo ongeveer in het midden van een korte straat, zoals ze zijn hier, in een atmosfeer die volgens mij op een of andere manier tekenend is. In mijn herinnering miezert het onophoudelijk, waarschijnlijker steeds weer. Hier waar alles door een waas van fijn water en een eeuwigdurend half februari-half zes, in schemering is. In dit beeld sta ik met mijn rug naar ons huis en probeer ik voor me uit te kijken. Als je van alle acht huizen aan de overkant per huis een apart kenmerk zou kiezen, zou je met die acht kenmerken niet anders dan onvermijdelijk hetzelfde afzonderlijk huis hebben moeten samenstellen. De kleine voortuinen zijn even specifiek als ze eenvormig zijn, afgedwongen door een mysterieuze kracht waarvoor een soort schaamte leek te gelden die op z'n plaats zou zijn bij een persoonlijke afwijking. Uitkijkend op de tuintjes steeds dezelfde vensters met dezelfde vitrage die bij elke beweging op straat allemaal op hetzelfde moment even door een vriendelijk briesje lijken te worden opgetild. Daarachter onze

overburen. Mensen met een min of meer gelijke lust- en angstbeleving, creatief alleen in het verzinnen van excuses voor groepsgedrag. Elektrisch licht komt in dit beeld niet van zijn bron los. De straatlantaarns -het zijn er drie- en die paar verlichte ramen, verspreidt over het blok van acht, doen niet veel tegen een soepel intredende, druilerige duisternis.

Er staat een boom in deze straat. Een iep. Of een eik. Niet groot, de kruin net boven de nok van het blok uit. De boom staat in een uitsparing in het trottoir naast mij. In tegenstelling tot onze overburen heeft niemand aan onze kant een voortuin. Al deze huizen staan direct aan een voetpad van een meter of twee breed. Tussen de voortuintjes aan de overkant en dit voetpad ligt een smalle klinkerweg, de eigenlijke straat met een naam als deel van het geheel zo nadrukkelijk in Holland. Het is er allemaal nog en zonder twijfel van betekenis.

Alle gordijnen hangen stil. En het is ook stil. In mijn hoofd althans, heel veel verder kom ik nog niet. Eerst zal ik me moeten omdraaien. Ik weet waarom alle gordijnen stilhangen en toch kan ik een overweldigend gevoel van eenzaamheid niet negeren. Mij wordt niets gevraagd, mij werd natuurlijk nooit iets gevraagd. Het regent nu, dat zal ermee te maken hebben. Ik moet me omdraaien maar alles dient zich aan als mogelijk uitstel, ik weet het en verbaas me erover en er is niets dat ik er aan schijn te kunnen doen. Het huizenblok voor me staat me volledig helder voor de geest, achter me herinner ik me alleen de twee direct naastgelegen huizen, de burens, links naast ons de Gravemakers, rechts de familie Op 't Hof. Verder dan dat kom ik niet. In de toenemende ruis van toenemende regen verdwijnen de huizen die ongetwijfeld naast die van onze

buren moeten hebben gestaan in nog weer meer afnemend licht, grijzer steeds, donkerder tot helemaal niets.

De voordeur zal er zijn. Met glas, zonder glas, bewerkt glas, of toch onder en boven lichte panelen, gekaderd en gescheiden door donker gebeitst hout. Of alleen een klein venstertje op volwassen ooghoogte. Ik zal toch door een voordeur moeten. En dan door een gang ofzo, een keuken, een toilet, een woonkamer. Als ik mezelf in dit huis zie, dan sta ik altijd direct in iets dat ik een achterkamer zou noemen. Of boven, op zoiets als een overloop, zonder te weten achter welke deur mijn bed zou hebben gestaan. De verhalen van Feike en Koor spreken elkaar op belangrijke punten tegen en van de rest hoor ik niets meer.

Misschien moet ik aanbellen. Dat ik me laat verrassen aan de bron van mijn bestaan door te vragen binnen te mogen komen, liever dan zonder me voor te stellen gewoon zomaar zelf naar binnen te gaan. Misschien. Waarom ik hier nu sta is me -terwijl de wind bij vlagen stormachtig klinkt- wel duidelijk. Neemt niet weg dat er rekening gehouden moet worden met het feit dat ik straks in een gang terecht kom die me niet bekend zal zijn omdat het ónze gang is geweest, maar omdat het eenzelfde gang is waar ik jaar in jaar uit doorheen ben gegaan in huizen

die op zoveel verschillende plaatsen hebben gestaan. Dat en dat Feike en Koor allebei natuurlijk tot op zekere hoogte gelijk zullen hebben en hun gang de mijne niet is.

Maar hier is het. Onvast in het allerlaatste van een schemering neemt het geruis ook in mijzelf verder en verder toe; herinnering, vermaning en verbod in een allengs onrustiger stroom die me meer beveelt dan dat ze belang stelt.

Omdat in het steeds kleiner wordende beeld van deze straat niets me enige zekerheid geeft, sluit ik mijn ogen en concentreer me op zoiets als gezond verstand om me in ieder geval uit dit hondenweer te krijgen. Zonder er verder bij na te denken en zonder aandacht te schenken aan al die onrust die me op afstand probeert te houden, zet ik de drie stappen die me tot tegen de deur brengen, onder een richel, te smal om onder te kunnen schuilen. Dit huis, ons huis, zeventwintig of eenendertig kinderpassen van de hoek af, laat me ruggelings binnen in een kleine gang -neem ik nog steeds aan, de ogen nog gesloten- waar het tumult van de storm zo gedempt binnendringt, dat er een onevenredig groot verschil moet zijn tussen de twee afstanden die ik zal hebben overbrugd. Op de tast ga ik op zoek naar aanknopingspunten die uit mijn tijd hier te herkennen zouden moeten zijn. Maar al bij een eerste vermoeden transformeert er

god mag weten wat en bevind ik me in direct al niet meer hier. Ik zie mezelf in een spiegel van een toilet in een restaurant terwijl water uit de kom van mijn handen loopt, blijkbaar niet in staat om in al het mogelijke het noodzakelijke te isoleren. Ik draai de kraan dicht en weer open. En weer dicht. Er is in de loop van de avond een angst in mij gegroeid die me voordien nooit parten heeft gespeeld, hoewel ze -afgaande op de pijnlijk concrete kenmerken- totaal met mij samen lijkt te vallen, zo onvervreemdbaar van mij als deze twee handen of de naam die ik hoor. Dat niet-van-mij en wel-van-mij zijn hier en nu hard op elkaar gebotst in dit lichaam, mijn lichaam, dat zichzelf in deze spiegel zoekt.

Het stonk verschrikkelijk in dit in alles sleetse restaurant dat ons was aangeraden omdat kaderleden er zich voor even konden ontlasten van het gekookte brood. Hier werd kreeft geserveerd en geïmporteerd rundvlees. Honger hadden we, zozeer dat die stank dragelijk leek, zeker zou verdwijnen of we zouden er aan wennen. Maar het bleef stinken, versterkt zelfs door overgare wortelen, erwten en aardappelen. Misselijkmakend, hoewel ik daar niet angstig van werd. M. sprak, lang, en ergens was ik de draad van haar verhaal kwijtgeraakt. Van de woorden en een mogelijke betekenis bleef alleen het geluid over dat vervolgens

zonder spoor opging in het rumoer van de omgeving. Terwijl ik haar steeds nadrukkelijker in haar ogen keek probeerde ik nog in het zichtbare mijn betrokkenheid te simuleren. Ik haalde mijn schouders op, ik toonde de palmen van mijn handen, maar ze zag het. Of ik me wel goed voelde. Nee. Het onvoorstelbare lawaai van het mes op mijn porseleinen bord, harder dan het feitelijk geklonken moet hebben, was het laatste waar ik me nog bewust van was, dat en een aanloop tot een naar verwachting eindeloos dalen. Dan een tijd niets, tot het water over mijn handen en de kennismaking in de spiegel, met op de achtergrond de onrust en de bezorgdheid van M. We waren die ochtend uit V. teruggekomen en om een of andere onbegrijpelijk overmoedige reden zagen we direct daarna de kindertekeningen in het museum en die hufterige Polen op het kerkhof, die hun grut met veel misbaar van de graven afscholden nadat ze hun foto's hadden gemaakt. Te veel, zei M. Zij had staan huilen in het museum. Ik had het gezien. Ze legde haar hand op mijn handen. Het was onverdraaglijk. Het gebaar niet natuurlijk, maar het gevoel van huid op huid was onbestaanbaar. Ik verontschuldigde me voor alles terwijl ik mijn handen bekeek. M. leek vastbesloten net zolang door te praten totdat een oplossing zich zou hechten aan mijn op adem komen. Ook dat pogen was bespottelijk en ik verliet opnieuw

bruusk de tafel. De stank was, nu ik voor de tweede keer het toilet betrad, opgeschroefd tot adembenemend. Ik merkte op dat onder mijn voeten hier dezelfde vloerbedekking lag als in het restaurant. Drempelloos, gedachteloos was hetzelfde half-hoogpolig tapijt door het hele etablissement getrokken. Het moest een gebaar van nonchalante overdaad zijn geweest dat zich in de loop der jaren als groeimedium had ontwikkeld voor iets dat op het punt stond uit te breken. Maar hoezeer het me de adem afsneed, ook dit was niet de reden voor mijn doodsangst. En ook de kinderen en de graven, het park, de school en de tekeningen, ze joegen geen van allen. Mijn angst gold iets onvergelykelyk veel kleiner dan dat, iets dat in dit universum het enige werkelijk persoonlijke moest zijn, verwaarloosbaar voor elk nuchter verstand met gevoel voor proporties. Maar oeverloos, alom, onpeilbaar. Ik probeerde me te concentreren op mijn ademhaling in deze volledige afwezigheid van alles. En het ging niet. Ik verlangde ernaar te stikken, te verdwijnen liever dan te moeten leren bestaan in een verdwenen wereld.

‘Als je je ogen open doet...’

Met de deur achter mij hoor ik dat Koor glimlacht. Ik weet dat hij glimlacht omdat ik weet dat dat de vaste gelaatsuitdrukking is op zijn ontspannen gezicht. Altijd zo geweest.

‘Als je je ogen open doet...’ Het glas-in-loodraam boven de deur. ‘Het is allemaal vervallen rotzooi hier, maar het heeft z’n charmes.’ Het schijnt dat hij haast heeft. ‘Dus. Eerst dit halletje, dan de gang. Feike vergeet dat soort dingen wel vaker.’

Was het er wel? Misschien had Feike wel gelijk. Elke kleur in het glas-in-loodraam is grijs in dit licht.

‘Geloof me; eerst dat halletje. Een hokje, meer is het niet. We hingen er onze jassen aan een spijker en schopten onze schoenen eronder-, eerst dat halletje, dan de gang. Feike herinnert het zich ook weer, toch Feik...?’

Geen reactie. Koor lijkt een ogenblik te wachten, het hoofd schuin omhoog gedraaid en loopt dan snel verder om direct weer terug te komen.

‘De trap. Links de trap, parallel aan de muur met een knik naar rechts bovenaan. Onder de trap heb je een klein keldertje. Daarnaast -in het verlengde zeg maar- de wc.’

Er hangt een foto aan de muur tegenover de trap, een lijst. Nee, een spiegel, natuurlijk, een spiegel. Er in kijken zal niets beamen, alleen maar toevoegen aan wat ik me meen te herinneren. Dus kijk ik erlangs en van waar ik sta kan ik tot aan de achterdeur en verder, de tuin in kijken. Ik ben hier geboren. Duco ook. En San... misschien.

‘San niet, San is in V. geboren. Seth en Feike in A., pa en ma woonden toen in bij oma. Die heb jij nooit gekend. Ik ben in V. geboren, nadat ze verhuisd waren naar noodwoningen aan het kanaal, waar nu de papierfabriek staat. Daar is San ook geboren dus. Toen kregen we dit huis toegewezen en hier kwamen Duuk en jij erbij.’

Ze hadden allemaal op de trap gezeten. Er werd niet bij verteld hoe lang ze daar hadden gezeten, of hoe dat wachten van hun had geklonken, welk rumoer ze van boven hadden opgevangen. Uiteindelijk was vader de trap afgekomen en had schijnbaar

teleurgesteld (althans, in de meeste versies van het verhaal) verzucht dat het weer een jongen was. In de versie van hen die de vader het meest hardvochtig bejegenden zei hij niet eens dat. In die versie was er alleen nijd en irritatie; ‘Wat moet dat allemaal hier... Hebben jullie niets beters te doen... Schiet op, wegwezen!’

Verschoond van het geroffel van op en af ligt het tapijt sleets, stil en vochtig muf in ook weer gedekt grijs over de smalle trap-treden. Koor oogt ongeduldig en heeft zijn beide handen op de deurpost tussen gang en keuken gelegd. ‘Hier zat vroeger ook een deur. Daar zat een groot raam in. Die ging zo vaak stuk, dat ze ‘m op een gegeven moment maar hebben weggelaten.’

Hij loopt verder de keuken in. Ik snap wel dat ik hem moet volgen, dat hij dat van mij verwacht, maar ik blijf staan waar ik sta zonder te weten waarom, er desalniettemin van overtuigd dat het niet anders kan.

Wacht even. Dat keldertje. En de woonkamer.

Met grote stappen beent -zoals dat heet- Koor in een ommezien terug de gang in, opent het deurtje naar de kelder en trekt aan een touwtje waarvan hij blijkbaar weet dat het ergens rechts in de dofzwarte ruimte moet hangen, zonder zichtbaar resultaat overigens. ‘Moeder gebruikte dit als voorraadkast. Slechtste plek om je te verstoppen.’

Na alle verhalen kan ik niet geloven dat er gespeeld werd in dit huis. Zonder uitzondering waren die verhalen donker, van de eerste vermoedens van onheil tot de latere, ronduit grimmige scenes. Wat er eventueel zou zijn geweest aan eerste gezinsgeluk, het was verdwenen in de reeks schermutselingen die met elk nieuw gezinslid exponentieel leek toe te nemen. Alles wat in deze vergelijking verzeild raakte, dwong de uitkomst verder in de min. Als zesde telg en laatst geborene werd ik ondanks mijzelf het punt in tijd waarop harde beslissingen onafwendbaar werden.

Vreemd. Ik heb het idee dat Koor anekdotes verzint. Het is me een raadsel waarom. Om mij ter wille te zijn misschien, ik kan het me niet voorstellen. Al dat gebabbel lijkt gericht -misschien moet het gemoedelijk zijn- maar zijn lijf straalt steeds onrust uit. De tijd die hij kwijt is met nog zo'n koddigheid brengt een spanning in zijn lichaam die alleen te neutraliseren lijkt door het doorlopend verschuiven van het ene naar het andere standbeen. Het is niet anders. Ik ben eerder verwonderd dan bezorgd. Iets van geluid, muziek, zou de scene de nodige lading hebben kunnen geven opdat het minder knullig zou zijn dan dit, pijnlijk bijna. Het spijt me voor hem.

‘... een donderdag volgens mij. Hij had er al eerder gezeik mee gehad, maar toen durfde hij er niets van te zeggen. Dus tegen de tijd

dat hij daar was wist iedereen ervan, terwijl hij nog dacht dat 'ie er mee weg zou komen. We hebben zo gelachen. We pisten in onz' broek. En pa mocht natuurlijk al helemaal van niets weten, anders waren Seth en ik ook nog de lul. Aan moeder had je niets in zo'n geval. Ze spraken elkaar nauwelijks en als zij iets wist, wist die ouwe het ook in no time. Bizar. Maar tegen ma kon je nog liegen. Tegen hem niet, hij had het gelijk door. Moet je je voorstellen, met z'n allen aan tafel, diepe stilte, wij onze ogen op de borden en dan die twee. Beroerd waren ze ervan. Nou ja, uiteindelijk moest 'ie wel. Sukkel.'

Even is hij stil, lang genoeg om Feike boven te horen rommelen, timmeren. Ik ga er tenminste van uit dat hij het is. Zo is er iets veranderd. Zonder van de trap af te komen wijst Koor met overbodige tegenzin op de twee deuren schuin tegenover hem. Twee deuren gescheiden door een stuk wand met hetzelfde behang als ik bij de ingang niet zozeer herkende, als wel dat het me herinnerde aan een gevoel, zonder herkenbare bron weliswaar. Hij wijst en zegt iets waarvan de samenhang met dat gebaar mij volledig ontgaat. Ik weet niets te terug zeggen en dat lijkt Koor te verwarren, een beetje te beangstigen zelfs. Ik realiseer me dat ik hem nu pas werkelijk zie, zo, daar op die trap, verward, ongeduldig, gespannen en

dus zonder glimlach. Hij mompelt nog iets en gaat dan de trap op. Uit het zicht hoor ik hem vragen of ik nog kom. Maar ik wil een bepaalde logica, iets van een volgorde toestaan die zich heeft aangediend met de ambivalente wenk van Koor en open een van de twee deuren. De rechter natuurlijk. Ik loop een ruimte binnen die zich in een oogopslag laat herkennen als een voorkamer, het voorste deel van twee kamers en suite.

In wezen zou het allemaal eenvoudiger zijn geweest, zoveel beter te begrijpen als ik zo half-en-half door hem heen had kunnen kijken. Het zou logischer zijn geweest, op die manier meer nog op eigen voorwaarden, ook al zou het natuurlijk niet minder dan nu indruisen tegen alles wat ik voor waar houd.

Maar daar, zo vlak bij het raam en de grauwgrijze vitrage-schemer eerder dan kleur- zit een jongetje van een jaar of zeven op een driewieler, de knieën onhandig hoog omdat hij er te groot voor is, zonder te bewegen. Op zijn hoofd een soort muts van schapenvacht, vlokkig, doddig, donkerbruin, waarschijnlijk van moeder. Verder in pyjama, schuin van mij afgewend, de handen op het lage stuurtje. Uit niets blijkt hij zich bewust te zijn van mijn aanwezigheid. Ik zie

hem zuchten en hoor hem zacht snikken. Opeens herken ik veel meer en er ontstaat iets van geestdrift, die ik naarstig probeer te ontkennen. Ik kan zijn verdriet niet belachelijk maken.

Ik weet nog dat ik die driewieler van buurman Gravemaker kreeg.

Ook hier geen reactie.

Langzaam vult de kamer zich. Met elke gerichte blik neemt de detaillering toe. Niet dat het ontstaat door te kijken, het is er altijd al geweest. Het openbaart zich, recht evenredig aan een bewustzijn dat langzaam aanwezig raakt. Achter mij weet ik dat er een eetkamer zal ontstaan met een dressoir, een tafel, stoelen en een klok. Ik hoor geen tikken. Alleen een haperende ademhaling, ingehouden, op die infantiel trotse manier. Duco huilt. Het is Duco, zonder twijfel. Hij is het. En hij huilt.

Ik kan hem vragen wat hem scheelt, maar ik weet waarom hij huilt, waarom hij huilt als hij zo jong is als nu, wat hem kwelt als adolescent, als volwassene en welk verdriet hem tenslotte doorstroomt, vlak voor de pijn in zijn borst hem overmeestert. Dat lijkt misschien bij vader te beginnen, maar losse handjes baarden in die tijd geen opzien, terwijl de frustraties van vader die van alle tijden waren. Hij zal -als zovele vaders toen- vast

en zeker een moment gehoopt hebben -ergens in die eerste huwelijksdagen, toen hij daar nog over placht na te denken- zijn onbeduidendheid over te kunnen dragen via gedoseerd geweld. Een ijdele hoop. Direct daarna en vanaf toen voor eeuwig, was het er zonder meer. En omdat slaan vanaf toen eigenlijk het enige was dat hem bestaansrecht gaf, kon je het hem nauwelijks kwalijk nemen. Nee... daaruit is het verdriet van Duco -of het verdriet van de anderen, wat dat aangaat- niet ontstaan.

Als hij zeven is, is het de angst om te stikken. Van jong af aan is er iets met zijn longen. Iets dat zich met het voortschrijdend inzicht van de medische wetenschap zoveel benamingen heeft moeten laten aanleunen, dat dat eerst bepeinsde 'iets' in al die jaren aankoekte tot een oneindig veel complexer, mysterieuzer en angstiger, hermetisch echoënd, maar in wezen onveranderd 'iets'. Op meer dan een manier raakte zo al vroeg het zicht op zijn hart vertroebeld.

Rond z'n veertiende stamt het zachte snikken in zijn kussen -als pendant van de schelle bravoure in de stegen- uit de eenzame wetenschap wie er met z'n fikken in de kas van de handbalvereniging heeft gezeten. Terwijl bij achtentwintig alles vloeit uit die smerige scheiding van haar, met wie hij samen eindelijk vrij, of dan tenminste onafhankelijk zou zijn. Als gelijken in en tegen het hun

omringende. Maar als ze hem heeft bevangen is zij van de twee gelijken degene die hem klein maakt, steeds kleiner, tot hij niets meer voorstelt en zij door haar omgeving de toegang wordt vergund tot dat wat hen samen altijd heeft buitengesloten.

Tenslotte de doodsangst, wanneer -voor altijd tweeënveertig- het niet zijn longen zijn die hem de das om doen, maar zijn hart. Een hart dat dat inmiddels gevaarlijk dikke lichaam onverschillig tot op het olievette asfalt van een benzinstation dwingt.

‘O, werkelijk...’

Hoe ik ook mijn best doe, het lukt me niet zijn gezicht te onderscheiden op de opvallend bolle, dof grijze lens van het houten apparaat dat schuin voor hem tegen de muur staat. Mij iets realiserend wend ik mijn blik naar het asgrijze tapijt. Met elke vraag die opkomt, elke neiging hem te benaderen ben ik bang hem te verjagen. Ik meen te begrijpen dat staren een ontoelaatbare schending is van iets dat hem toebehoort.

‘Als ik vrij ben, als ik vrij zou kunnen zijn, dan... dan zou het een simpel verhaal zijn. Dan begon het met een helder begin en zou ieder van jullie zich gewoon kunnen herkennen. Als jullie al de moeite genomen zouden hebben te luisteren naar wat ik te vertellen zou hebben. Maar zover is het natuurlijk nooit gekomen...’

Duco beweegt eigenlijk niet.

‘Mijn vader, die heeft zich nooit voor me geïnteresseerd. Te zwak voor zijn smaak, te veel tbc-bleekneus. Heeft ook altijd beweerd dat ik zijn kind niet was...’

Dat beweerde hij over al zijn zoons.

‘... misschien... Die onverschilligheid liet me in ieder geval in m’n waarde. Nee, dan moeder... die heeft er geen seconde over hoeven nadenken, die leverde me na een half woord uit de mond van elke man met maar dit aan overwicht uit aan de autoriteiten en heeft me de rest van mijn leven elk recht op wederhoor ontzegd. Kind van z’n vader, zeker. In haar familie kwam dat niet voor. En dan die rechters, de toegewezen voogden en al die pilschuivende jeugdwerkers wier aars ik heb moeten vingeren om nog iets van een eigen stem te kunnen onthouden. Ze hebben allemaal hun verhaal over mij rondgeschreeuwd nog voor ik me goed en wel had kunnen voorstellen. Allemaal dezelfde ondankbare, onbetrouwbare huftertjes die je niet de rug toekeerde. Aan hen lag het nooit, nee! Het zijn altijd de anderen die het hebben gedaan! Wat ik al die tijd het meest heb gemist is het lef om te zijn wat ze van me gemaakt hadden. Zo zouden ze me én gehoord hebben, en het had me zoveel meer zelfrespect gegeven. Ik kan me godverdomme de...’

Hij haalt een sigaret uit een zak van het vestje dat hij draagt, steekt 'm op en geeft inhalerend blijk van een longinhoud die pervers is, gegeven al die mogelijke aandoeningen in dat spichtige jongenslijfje op die driewieler voor me.

'Er komt een tijd dat je niet méér verraden kunt worden. Dan gaan er zoveel verhalen over je rond dat je zelf niet durft te beslissen wat je je nu wel of niet meer herinnert. Maar dan is zij daar en verbrand je zeventien jaar van je wakende tijd. Zomaar. Voorbij. En dan ben je wéér iets anders. Los van alle achterklap in ieder geval vader, probeer ik vader te zijn voor Sem en Sophie... mijn stoffelijk overschot.'

Ik wil hem iets vragen, iets over nu, al was het alleen om hem Duco te laten zijn, maar ik durf het niet. Niet vanwege Duco, maar vanwege de verschijning, vanwege dit, dit hier waarvan ik zeker denk te weten dat het geen inmenging verdraagt. Dus herinner ik me Duco, dronken op straat, hoewel ik niets weet van de klappen die hij later die dag van Seth schijnt te hebben gekregen. Van Seth nota bene, die boven zat te janken als vader Feike weer eens op z'n sodemieter gaf. En ik weet nog hoe ik tegelijk trots en bang was toen de leraar mij vroeg of Duco mijn broer was. Gelijk weer een kind in het zwembad. En zo verschrikkelijk stellig in alles, dat ik nog de dag betreur dat ik

voor het eerst zeker wist dat hij de waarheid niet sprak. Steeds beschaamder zag ik hem boos zijn, zo verongelijkt, ervan overtuigd dat ik er niets aan kon doen, terwijl stemmen in mij verontwaardigd eisten hem tegen zichzelf in bescherming te nemen. Dat werd een soort bidden dan, dat dreinende ‘hou je mond, hou toch alsjeblieft je mond... je maakt het alleen maar erger...’

Duco verschuift zijn linkerhand naar het midden van het stuurtoestel. Ik zie het, maar het beeld wordt er niet eenvoudiger op. De beweging doet niets af aan de nog steeds oplopende spanning in de kamer. Hij gooit de sigaret op de grond, dooft ‘m met zijn blote voet in het sleetse tapijt, tast in een andere zak van het vestje en haalt er iets uit dat een speelgoedautootje lijkt te zijn. Ik denk dat het een speelgoedautootje is.

‘Vroeger keek ik nooit naar die dingen, terwijl nu, nu kan ik er uren naar kijken, echt uren. Dan vraag ik me af hoe ‘ie zo toegetakeld is geraakt, of verzin ik van alles en nog wat waardoor het linker wiel scheef is komen te staan. Of waarom de ramen zijn bekrast en bijna alle stickers zijn verdwenen. Alles netjes op een rij, het ene opeens, het andere beetje bij beetje in de loop van de tijd. Onzin natuurlijk. Er zal wel een volgorde in moeten zitten, maar het enige waar je mee opgescheept zit is dit, nu. Ik kreeg deze toen ik... ik denk dat ik zes

was, in het ziekenhuis, van een moeder van een jongetje dat naar huis mocht. Ze kwam elke dag natuurlijk en meestal...’

Hij rekt zich uit om het autootje op een tafeltje te zetten dat net buiten zijn bereik staat. Om zijn evenwicht te bewaren schuift hij zijn linkerhand terug naar het handvat aan het einde van het stuurkje.

Dan, in een kort aanrollend en onherroepelijk kabaal, komt Koor de kamer binnen.

‘Kom op nou kerel, wij zijn boven.’

Ik moet me omdraaien om hem aan te kunnen kijken. Het vergt al mijn concentratie om de draai zo klein mogelijk te houden, groot genoeg om Koor mijn aandacht te schenken, stil genoeg om te kunnen veinzen dat er niets verandert. Koor kijkt mij verwijtend aan en stellig ben ik de enige in zijn blikveld. Ik voel de neiging om af te tellen, van een bepaald getal terug te tellen, omdat ergens in mij iets infantieels het idee aanhangt dat alleen zo het belangrijkste in stand gehouden zou kunnen worden. Volwassener dan dat draai ik me naar het raam toe en is Duco verdwenen, de driewieler een verdroogd soort plantentafeltje, rotan zo het zich laat aanzien nu. Aan de muur niet veel meer dan wat gekaderde vlekken, verkleuringen eigenlijk. Vage reproducties van de memoires van een afwezige.

‘Ik zal niet zeggen dat ik hem vergeten ben, natuurlijk ben ik ‘m niet vergeten... Maar ik denk nooit aan hem. Toen hij nog leefde ook niet. Of nauwelijks, dus wat dat betreft... Daar had hij ‘t zelf dan ook wel naar gemaakt en ik geloof niet dat het hem zo verschrikkelijk veel kon schelen of dat hij zo’n behoefte aan ons had. En dan nog... ik bedoel, die paar keer dat ik hem nog gesproken heb bleef ‘ie maar door zeiken over hoe wij hem allemaal verraden zouden hebben, mam voorop. Verraden...’

Koor was even aangeschoven maar direct weer opgestaan en ijsbeert nu langs steeds dezelfde hoek van de tafel waaraan ik zit, in wat de achterkamer was, mijn handen vlak op het versleten tafelblad. Ik ken de tafel van een foto die ik lang gekoesterd heb, bedacht als startpunt van iets, een soort grondstof, entstof misschien, voor een idee dat helaas onder geen enkele omstandigheid scheen

te kunnen kiemen. Ergens in tijd is die foto voor eeuwig opgegaan in de stoet aan rotzooi die Duco's tweede weduwe achter zich aan sleept van zorginstelling naar opvanghuis, en die alleen dan oplicht als ze op gezette tijden te dicht in de buurt komt van onze nog bestaande familiekring. Om eerlijk te zijn herkende ik niet de tafel -die kleiner lijkt dan op de foto, ingeklapt denk ik, ware het toch deze tafel-, maar de rugleuningen van de stoelen eromheen. Een tafel is per slot van rekening een tafel en er is nu eenmaal geen sluitend bewijs aan te voeren dat dit dezelfde tafel is als die op de foto, waarop alleen het tot aan de rand van het beeld overhangende tafelkleed zichtbaar was. Achter elk starend kind, links en rechts aangeschoven, stak de kromming met de vier spaken uit die ik hier om me heen zien, vier nu, geen zeven.

Vader zat aan het hoofd, achterin het beeld. Te breed, de torso te ontwikkeld om de stoel achter hem te kunnen herkennen aan een eventuele leuning. Met zijn handen, vingers gespreid, plat op het tafelkleed, zijn ogen neergeslagen, leek hij voor te gaan in een op het oog indrukwekkend gebed dat elk aanwezig kind liet staren en afwachten. Angstig. De blik in de ogen van die kinderen was angstig, dat was vroeger mijn stellige overtuiging. Maar die stelligheid stamde uit het idee dat de foto mij beloofde en dat

juist daardoor geen vorm kon aannemen. Wezenloos waren ze wel, die blikken.

De stoel voor in het beeld was leeg. Er was voor zeven personen gedekt. Op zes borden lag een samenstel van groenten en vlees dat een hoogtijdag afdwong in die tijd, op het bord voor de lege stoel niets. De lage kaarsenstandaard in het midden van de tafel droeg zes kaarsen, waarvan er vijf brandden en een -aan de pit te zien- niet was aangestoken.

De houding van vader, de blik in de ogen van de jongens, die ene stoel vooraan, het lege bord en de gedoofde kaars, dat allemaal in een beeld, daarin zou iets moeten zitten, daar was ik vrij lang zeker van. Iets over afwezigheid en aanwezigheid, over dwang, toewijding en waan. Ik had die foto vanwege alle bestudeerde associaties die het in me opriep van meet af aan laten corresponderen met die om de zoveel tijd terugkerende, allengs minder schokkende, maar elke keer weer als een beken-tenis geuite openbaring van moeder dat -als wij er niet waren geweest- ze zich het liefst fietsend voor een haar tegemoet rijdende vrachtwagen had gegooid. Maar wij waren er wel.

Het idee verdween na enkele vormende jaren zonder enig spoor, iets later dan de foto.

Als ik Koor vraag alsjeblieft even te gaan zitten, lijkt hij in eerste

instantie niet te luisteren. Wel volgt er bijna direct een soort vertraging in z'n heen en weren, terwijl hij in herhaling valt over het huis dat 'ik toch zo graag wilde zien', de schuivende bezetting van de kamers boven en over een 'binnenbalkon aan de voorkant'. Dan trekt hij een stoel los van de tafel en gaat hij zitten. Onder mij voel ik de vloer vibreren. Ik denk ongedurigheid, hoe slecht deze ook binnen mijn beeld van Koor blijft passen. Ik probeer hem iets te vertellen over Duco. Het maakt hem nog onrustiger dan hij al was, tot op het punt dat zijn verhaal onsamenhangend wordt. Langzaam dringt het tot me door dat dat het is, dat hij de verschijning doelbewust uit ons gesprek bant. Niet vanwege de verschijning an sich, vermoed ik. Waarschijnlijker stamt zijn onwil uit het verleden zelf, uit dat wat er nooit geweest is en dat, al was het alleen al daarom, nu zeker niet mag ontstaan. Deze onrust, dit huis, deze tafel, de stoelen.

Mijn ogen lijken niet te kunnen accommoderen. Er is licht. Ik denk dat ik dingen kan zien, maar de aard en de bron van dit licht zijn -het is niet anders- in wezen duister. Mist-grijs hangt de vitrage tot aan de vloer voor de ramen. Daarachter moet de tuin liggen, maar ik zie niets door het stoffige weefsel dat van binnenuit lijkt aangelicht. Ik weet eerlijk gezegd ook echt niet of zich daarachter werkelijk iets bevindt. Gegeven de

omstandigheden ga ik er vanuit dat Koor het ook niet weet, niet weten kan. Wij zijn te gast hier. Als er al een achtertuin zou zijn, dan voor Duuk en Seth, voor San en vader. Niet voor ons.

Vertel dan over Seth.

Die naam, die toch vrij specifieke klank is al een tijdje een opvallende constante in de rammelende monoloog van Koor. Het is een kwestie van ordenen hoop ik. Dat met een versobering van het aantal mogelijke motieven er iets van rust ontstaat, voor hem en voor mij. Daarom stel ik het voor.

Seth en Koor verschilden krap twee jaar in leeftijd, en hoewel Seth in alles de oudere was hebben ze samen het meest gedeeld binnen onze familie. Te stijlvol voor twee handen op een buik en in alles ten eerste redelijk, trokken ze elkaar centimeter voor centimeter uit het cement van de door vader en moeder opgelegde voorbeschikking. Een krachttoer toch, die vooral de hoon van vader opriep. In mijn prille bewustzijn vormde de een het schild voor de ander, al naar gelang wie binnen welke situatie een arm vrij had om het op te houden. Maar waar de minachting van vader en het zoveel giftiger verdriet van moeder Koor verder sterkte in zijn beslissing geen onderdeel te zijn, daar verloor Seth meer dan hij in de rest van zijn leven heeft kunnen compenseren door aanwezig te blijven.

Het trillen is opgehouden en de stem van Koor is een half octaaf gedaald. Het zijn mooie verhalen die hij vertelt -'allemaal voor jouw tijd'-, robuuste verhalen die ik me, ook toen ik ze voor het eerst las of in de bioscoop zag, nooit eigen heb kunnen maken, zodat er nu weer iets van jaloezie ontstaat. Ze vinden munitie en een SS-speldje in bunkers, een lijk in de haven. Ze raken samen verdwaald als de familie bramen gaat plukken; met z'n tweeën op zoek naar 'ons paaltje 200'.

Koor vertelt de verlichte kant van het verhaal en zwijgt over het schot hagel uit het geweer van de jachttopziener, het vaalblauwe, oogloze lichaam dat lang blijft dobberen in hun onderbewuste, of over een krijsende moeder die vader aanmoedigt terwijl hij ze in een groenig schijnsel van kwiklicht om de beurt in stuivend duinzand aftuigt. En van de verhalen die ruim in mijn tijd speelden, ziet Koor al helemaal af.

Je zou kunnen stellen -sterker, je zou moeten stellen- dat Koor een praktisch man is. En daar zou je het bij kunnen laten. Het leed in het eigen leven, het leed om je heen, het leed van de hele wereld, Koor is van het slag dat intelligent genoeg is om de analyses te maken, maar boven die te vergaren wijsheid stijgt zijn pragmatisme, dat stelt dat met al de mogelijke analyses het leed niet zal verminderen en dat we ons waarschijnlijk moeten

beseffen dat dat feit er op wijst dat het leed van de wereld een dieper doel dient, een doel dat elke oplossing per definitie overstijgt. En wat dat doel dan ook moge zijn, het is in Koor's ogen al snel te groot voor de eenling en boven alles persoonlijk en gaat derhalve niemand ook maar iets aan. Niemand. Zijn vrouw niet, Seth niet en mij al helemaal niet. Dus vertelt Koor verder over de kleine daden, de kleine leugens en de kleine raadsels van twee broers die hun cape verwisselden voor een fiets, hun voetbal voor condoms en zo in die bende van gelijken zichzelf probeerden te bepalen.

Mij blijft het bescheiden mysterie van Koor's onrust parten spelen. In gedachten probeer ik mogelijk scenario's uit die allemaal beginnen met een soort 'alles goed en wel', en allemaal niet verder komen dan dat. Alles goed en wel. Of een variatie daarvan, als om mezelf om de tuin te leiden. Tevergeefs. Zo'n zinnetje dat, hoe categorisch het ook mag lijken, niets mogelijk maakt en zo begint rond te zingen in mijn lijf. In mijn borst eerder dan m'n hoofd, waar het inmiddels tot mantra herhaalde lijkt te zijn ontstaan, maar waar het klaarblijkelijk niet kan blijven.

Het lukt me maar niet me te concentreren, iets dat niet kan liggen aan het vertraagde, mild vloeiende timbre dat de woorden van Koor nu zo overtuigend bij elkaar houdt. Die stem, de ernst

eruit spreekt -de wellevendheid en compassie- die stem verdient alle aandacht. Maar ik ben er niet bij. Mijn borst ebt vloeiend leeg, mijn geest kraakt vol met herinneringen aan Seth, die al met al -hier aan tafel, in dit huis- zonder uitzondering meer obscuur zijn dan al de anekdotes die ik zonder enige weerstand uit het zo toegewijde gezicht van Koor zie komen. Zonder ze te verstaan slaat alleen het geluid neer op beelden die mij onwillekeurig voor ogen komen.

Als eerstgeborene zat Seth al snel als buffer op de arm van moeder, terwijl vader haar met hangende of staande armen niet voor het laatst aanwreef dat dit, dit hier, zijn kind niet kon zijn. De vrije arm van mijn moeder was er nooit voor Seth, of welk volgend kind dan ook dat ze in deze positie hield, maar altijd doelbewust tegen hem daar, hij; zand in de ogen, zout in de wond.

Het kind Seth werd zo intelligent als het werd. Kenmerken daarvan strooide de moeder graag voor de voeten van de vader, als voeding voor zijn eigen vooronderstelling en invasieve achterdocht. Zo werd vanaf het prilste begin vernedering de meest in het oog springende eigenschap van deze instabiele gezinskern, wier werkzame straling tot vergroeiingen in ons allemaal leidde. Er zijn zoveel momenten geweest dat het bloed nog geleid stroomde,

al zijn organen nog werkten zoals ze zouden moeten werken en hij me aankeek en we contact maakten. Hij vertelde me iets, gedeelde binnenpret of van die ogenblikken dat we elkaar niet begrepen omdat er sprake was van een misverstand. En dan die korte glimlach -het kortst bij degene die het niet had begrepen- en weer verder. De interval tussen onze ontmoetingen groeide naarmate we beiden ouder werden. Er was geen piëteit. Hij leefde nog.

Ik kijk naar Koor maar het is onvoorstelbaar.

Nadat vader was opgenomen werd Seth het nieuwe hoofd van de familie. Niet omdat hij dat moest, niet omdat hij het wilde, maar omdat alles nu eenmaal gaat zoals het gaat. Koor interesseerde ook dit subplot van ouderlijk falen niet, maar alle anderen hebben het Seth bij gelegenheid kwalijk genomen, Duco zelfs tot aan zijn dood. Wie dacht hij wel niet dat hij was. Seth zei niets. Als moeder -die bescheidenheid had voorgewend nadat de natuur onze kleine geschiedenis had gedictieerd- tot zijn afschuw ongevraagd in zijn verweer voor hem ging staan, zweeg hij nog, terwijl de spanning in zijn lijf de lippen verder bleekte. Dan waaide het weer over en dan begon het weer opnieuw. Hij had alleen Koor die af en toe binnenviel om voor eigen rekening de vorderingen van hun pact, hun opstand te controleren, een opstand die voor Seth vanzelfsprekend al vervaagd was tot bijna

niets. Voor er echter een nieuw samen kon ontstaan schoten Koor genoeg andere belangen buitenshuis te binnen om de stagnatie zo gauw niet op te merken en te vertrekken voor Seth zijn compulsieve verontschuldigen had kunnen maken. Het deed hem geen goed. Had hij de lippen van jongs af aan altijd stijver op elkaar dan een gemiddeld mens, geleidelijk won die verkramping terrein. Na zijn lippen vertrok zijn stem, toen zijn adem en tenslotte zijn hart. Kuchen werd iets chronisch, iets dat bij Seth ging horen, en zijn stem werd steeds kwetsbaarder, de angst vrat zich een ventiel.

Op een dag staaarde Seth in de afgrond die niemand direct herkent omdat elke afgrond een persoonlijke is. En waar de een geen benul heeft van zijn betrekking op die afgrond, springt de ander op voorhand om de catastrofe voor te blijven. De afgrond van Seth was adembenemend. Meer heb ik er niet van kunnen begrijpen, al heb ik daar bijwijlen andere ideeën over gehad. In een auto, een stilstaande auto. Terwijl hij wacht zonder te weten waarop en misschien met stijgend ongeduld omdat hij ergens op een bepaalde, voor het gevoel steeds sneller naderende tijd moet zijn, verrast het gewicht van heel dat leven dat hij geleden heeft hem in de rug en lazert hij voorover in zijn eigen afgrond. Klaarlichte dag, geen hand voor ogen en zonder centrum om te

aarden. Hij moet gezweefd hebben, helder wellicht, althans voor een moment een middelpunt. Zacht, eenvoudig, delicaat... als hij het zichzelf zou hebben toegestaan het niet persoonlijk op te vatten. Maar alles wijst erop dat hij zich voor een keer wel verzet, het nu serieus neemt, net op het moment dat hij echt verloren is.

Ik heb een periode gekend waarin ik vol was van het idee dat hij zo'n beetje verlicht raakte in die auto. Omdat zijn alleen zijn hem vrij liet niet te zijn. Hoop was het, met -in mijn ogen althans- een soort indirecte aanwijzing. In de periode na zijn bezoeking bleek hij nog deemoediger dan men hem kende, deemoedig tot een bijna wezenloos conformisme, afwezig en in alles nu te vlak om nog kritiek uit te lokken. Dat bleef zo en daarom leek hij vrij, wilde ik graag dat het indicaties van vrijheid waren. Een vrijheid die hem paste als een jurk, dat wel. En misschien hadden we moeten helpen. Behalve Duco was iedereen er nog. We omhelsden elkaar bij het begroeten, zo mild waren we geworden.

Mij vertelde Seth lange tijd natuurlijk helemaal niets. Hij ging naar mijn ouderavond, ontmoette mijn eerste lief als eerste, hij hielp me mijn examen door. Toen hij me wel iets ging vertellen duurde het nog een half mensenleven voordat hij in staat was de vereelde algemeenheden achterwege te laten. Daarna lazen we even dezelfde boeken om dezelfde reden en tenslotte luisterde

hij die laatste periode oprecht naar mijn hoogmoed en onzinnigheden.

Er leek een tijd voorbij. Een periode was ontstaan waarin we allemaal als volwassenen niet meer in elkaar die kinderen van dat huis hoefden te herkennen. Voor Seth duurde dit maar kort.

Vrijwel direct nadat Koor was gaan zitten vertoonde Seth zich naast mij. Hij heeft dezelfde blauw-grijze veeg over z'n wang die was ontstaan toen zijn dochter dat gezicht in de kist had gestreeld. Op en onder zijn neus heeft hij ook weer die kinderachtige wondjes die hij opliep omdat zijn vrije bloed hem z'n val niet meer liet opvangen. Los van die laatste kenmerken is alles in zijn voorkomen veel jonger. Hij heeft het haar zo lang als op de foto's uit zijn late adolescentie, de huid gaaf om zijn handen, slank. Hij zit rechtop, fier, zijn middenrif welhaast haaks tegen de rand van deze tafel. Waar steeds alle kleur leek opgenomen door een min of meer tweedimensionaal decor, schijnt er om Seth een halo waarin het eiken van het dressoir achter hem roodbruin oplicht. Terpentinwas.

Vanaf zijn verschijnen spiegelt Seth stil alle bewegingen die Koor recht tegenover hem maakt, steeds net iets te laat. Speels. De uitdrukking op zijn gezicht is zo open, de blik zo vol mededogen dat ik voorzichtig durf aan te nemen dat hij gelukkig is. Het is fascinerend hem weer te zien. Ik weet niet of dit een keuze

van hemzelf is, ik heb geen idee wat hier aan de hand is. Ik kan op basis van niets iets concluderen terwijl ik volledig vervuld raak van het besef dat er voor hem geen vertrouwen meer geldt, niet in hem zelf, niet in zijn familie. Zo leeg als hij vrij is. Verlost, nee... open. Veilig.

Het zwijgen van Seth intrigeert niet, irriteren doet het me ook niet. Niet dat het verder iets uitmaakt, maar ik ben er bijna zeker van dat hij me geen antwoord zou hebben gegeven op welke vraag die ik hem ook maar had kunnen stellen. Ik gun hem die stilte als deel of geheel van die nieuw verworven vrijheid, of wat het dan ook is. En om eerlijk te zijn schiet me geen enkele vraag te binnen. Kennis laten zijn wat ze de facto toch is; een baal gesprokkelde ideeën, waarvan sommigen als riet, anderen als helmgras zich makkelijker danwel moeilijker bij elkaar laten houden. Verdroogd zo kwetsbaar, vochtig vies. Om daar nu twee, drie halmen van op te vragen... Ik laat het met liefde.

Drie deuren heb ik horen dichtgaan. Als Koor vanuit de achterkamer het huis zou zijn uitgegaan hadden er maar twee deuren kunnen klinken. Of hij zou de voor- of achterdeur twee keer moeten hebben dichtgetrokken, maar dat geloof ik niet. Zolang ik hem ken legt Koor de frustratie die de ander in hem opwekt zonder veel omhaal naast zich neer. Ik heb niet willen luisteren, prima, dat maakt niet automatisch dat ik daarom maar moet voelen. Zo zit hij niet in elkaar. Aandacht is een wederzijdse verantwoordelijkheid die bij het afhaken van de een, een zacht ontslag betekent voor de ander. Koor heeft altijd wel iets beters te doen. Maar waar, dat is op dit moment even een raadsel.

Alleen aan tafel tel ik de deuren beneden; voor en achter naar buiten, dan het deurtje van de kelder -dat was dicht en ik heb geen deur open horen gaan- en de tweede deur achter me, tussen

de gang en de voorkamer. Ik sta op om te kijken of Koor misschien in het voorbijgaan ook die deur heeft dichtgetrokken. Nee... nee, die deur staat open.

De stilte is drukkend en ik zet me bewust schrap voor elk geluid dat zich -zo weet ik inmiddels- ongenaakbaar van binnen zal aandienen. Misschien is er iets op til, een verandering van luchtdruk die de stilte zo fysiek maakt. Ik onderga weerstand, ik waad door de stilte. Herinneringen kunnen het niet zijn. Van beneden bezit ik nog een paar beelden, vage indrukken van ooit, maar deze trap zegt me niets, noch heb ik enig idee van wat me boven te wachten staat. Ik kan me de jongens, wachtend op deze trap alleen voorstellen in een uitgeschreven scene waarin ik met moeite mijn broers zou kunnen herkennen als mijn broers, maar deze trap... Als iemand me een foto van toen zou laten zien zou ik niet stellig kunnen ontkennen dat het onze trap niet geweest kan zijn. Aan niets zou het me herinneren. Het gegil van boven is onvoorstelbaar.

Op de overloop sta ik voor vier gesloten deuren en dringt een penetrante geur zich op, dwars door het constant muffe. De terpentijn allang verdwenen, de laatste hint van tabak nu overspoeld door de geur van pis lijkt wel. Ammoniak, nee, azijn. Azijn en vis, scherp. Het zal moeten wennen, ik kan er

niets aan doen.

Hoewel de vier deuren zo op het oog duidelijk los van elkaar staan, een links van mij, een rechts en twee aansluitend -maar twee- voor me, ervaar ik in alle vier de kamers naast die onbenoembare lucht hetzelfde tafereel. Misschien gelijktijdig, misschien niet. Of hij overal tegelijk bestond of in lichtsnel opvolging, het een zou niet wonderbaarlijker dan het andere zijn. Maar vooral ben ik me van die benauwdheid bewust. De stank slaat op mijn keel, ellendig genoeg, maar het beneemt me de adem niet. Het lijkt via mijn mond naar beneden te willen, schrapend over mijn tong, keel en luchtpijp, verder naar beneden. Alles daarboven is vrij. Met mijn mond gesloten adem ik diep in en probeer een aftelrijm te vinden om te bepalen welke van de vier deuren ik als eerste zal openen. Er wil me er geen te binnen schieten. Er is dat lichte gevoel van voldoening dat Seth me gegeven heeft, verontrusting omdat de vier deuren me helder voor ogen staan, terwijl ze gesloten zijn en er geen lamp brandt. Daarbij komt een vreemde concentratie die op een of andere manier altijd met het onaangename gepaard gaat. Het is te onrustig voor een kinderrijm dat van zichzelf al te veel variaties kent.

Ik open natuurlijk de linker deur als eerste. In een lege, kleine

kamer staat een eenvoudig bed van metalen buizen. Erop een dun matras en strak ingestopt onder een licht grauwe, wollen deken en een steenwitte bies van het omgeslagen laken ligt San, op zijn rug. Alleen zijn hoofd is zichtbaar. Onder de deken tekent zich een onnatuurlijk bolle buik af. Hij lijkt een jaar of twaalf, dertien en hij prevelt. Het licht is zo egaal dat er geen schaduw over San valt als ik me over hem heen buig om te luisteren naar wat hij zegt. Voorzichtig ga ik op de rand van het bed zitten. Ik lijk zonder gewicht, niets plooit of buigt of kraakt. San is klaarwakker en staart voor zich uit. Zijn nogal moeizame ademhaling maakt het gefluister ritmischer dan de woorden alleen van zichzelf zijn.

‘Zij zullen niet beschaamd worden in kwade tijden, en in dagen van honger zullen zij verzadigd...’

Zo van dichtbij lijkt er as op zijn hoofd te liggen, maar dat zal toch niet. Al het vocht heeft zich verzameld in die buik, of de holtes die zonder functie vroeger als een membraam tussen de organen lagen. Ik vermoed dat het knippen van de ogen het geluid van cellofaan zou maken, maar hij houdt ze onbeweeglijk gericht op een plek boven mijn hoofd, niet ver van het geluid dat twee bronnen lijkt te kennen; zijn mond en mijn hersenen.

‘Ik zag een gewelddadige goddeloze, die zich uitbreidde als een groene inlandse boom... Maar hij ging door, en kijk...’

Ik weet niet wat hij zegt.

In elke fase van zijn leven bleef San onvoorspelbaar, uitgezonderd de laatste. Het was die onvoorspelbaarheid die angst in de hand werkte. Wat er precies veranderde in zijn bestaan weet ik niet, maar ruim voordat hij ziek werd was er een bijna serene warmte in hem gevaren die vreemd genoeg volledig met hem samenviel, hem zo paste dat zijn woedende verleden niet vergeven maar gewoon vergeten werd. Tot die tijd was het uitkijken. Seth moest bijstaan, Feike benijdde Seth, Koor was vertrokken. Tussen die drie en San lag een belangrijk, hoewel in feite niet onoverbrugbaar gat van vier jaar. Het theater had dan wel vanaf de geboorte van Seth een aanvang genomen, het dramatische zwaartepunt lag daar waar de drie eersten oud genoeg waren om iets van een strategie te ontwikkelen. San en Duco werden een toneel nat van gespuugd of gesputterd speeksel en tranen opgetrokken. Het eerste bloed was het hunne. San en Duco hebben zich met geweld verweerd. Dat plaatste hen binnen het domein van de ouders, zodat ze in de praktijk buiten de opportunistische saamhorigheid van de oudste broers werden gezet. Samen konden ze niet zijn, ze hebben elkaar nauwelijks gezien; Duco belandde snel in tehuizen, San vertrok naar de stad om op zijn eigen manier te verdwijnen. Mij restte een naspel

even onbestemd en wezenloos is als mijn rondgang door dit huis.

Ik was zo bang voor je.

Je verloor jezelf, werd teruggevonden en bereidde je in stuipen en grillen voor op een totaal aangepast willen zijn door te werken, te trouwen, te ontspannen. Door waarden te hechten aan de dingen die herkend werden. Je genoot er oprecht van, misschien wel verwonderd zoals alleen jij dat zo kon zijn, totdat je onder deze waarachtige zwaarte eerst tot knielen werd gedwongen, verder gebogen tot je alleen nog maar kon liggen en de lucht door een in rap tempo verminderend aantal beschikbare vaten je longen steeds moeizamer bereikte. Met die gekke, groeiende buik als enige, autonome daad van verzet, een presse-papier voor het schilferige blad dat je wat geworden.

‘Zij hebben mij dikwijls... van mijn jeugd af benauwd; maar ze hebben mij niet over.. mocht. Ploegers... hebben hun voren lang getogen...’

In de volgende kamer staat het bed aan de langste muur tegenover de deur. Het behang is bijzonder. Verschoten is het motief even licht als de achtergrond, zodat takken en bladeren tot restruimte van ornamenten zijn geworden. Het ademt tijd, zoals alles doet, maar merkbaarder. En ook hier weer dat bronloze licht waarvan

het effect in de kamer aanzienlijk is. Een raadsel. In dit bed schijnt San nu niet zozeer koortsig als wel bedwelmd, waardoor er iets van een melodie ontstaat in de gefluisterde zinnen. Het scherpe azijn is hier bitterder, nog onbekend en toch minder indringend. Hoewel ik de deur van de kamer links open heb laten staan, kan ik het bed daar niet zien. In twee, drie passen ben ik terug in de eerste kamer en daar ligt San. Beide deuren gaan naar binnen toe open. Hoe ik ook mijn best doe, er is geen mogelijkheid om de deur zo open te laten dat ik vanuit de tweede kamer zicht krijg op beide bedden.

De derde deur opent een badkamer waar hetzelfde grijs heerst als overal. Grotkilte. De azijnlucht gaat hier weer meer richting ammoniak en in combinatie met de kou sterk genoeg om mijn nieuwsgierigheid te bevangen. In het laatste kamertje -rechts, verreweg het kleinst- lijkt het binnenbalkon zich te bevinden. San ligt hier links van me. Ik zie zijn hoofd pas als ik de deur achter me sluit.

Ik mis hem.

De dood mag zijn wat ze is, komt en gaat naar eigen believen als we er al een gedaante of een beslissing in willen zien, maar jouw dood neeg naar het onrechtvaardige. Het wakkerde een bijgeloof in mij aan dat ik maar met moeite wist af te schudden. Sindsdien

is mijn lijn in tijd verstoord geraakt en verwart de onverschillige kosmos hem tot een steeds dichtere kluwen, soms met geweld, soms bijna teder. En waar het vroeger netjes, euclidisch en autonoom voortkabelde, daar ontstaan nu krullen, lussen en knopen waardoor vanuit elke richting tegelijkertijd aan de constructie die ik ben wordt getrokken. Ik luister naar de radio, doe mijn boodschappen, telefoneer of zit in cafés om de stam van de tijd met mijn vingertoppen te kunnen blijven volgen, wetende dat de hoofdstroom daar sterk genoeg is om mijn kleine wanorde veilig in mee te laten wiegen. Alleen concentreer ik me op dit leven, mijn leven dat een moment in de zandbak laat verglijden in een gesprek met een arts, het geluid van die piano plaatst op de vloer van een kleine supermarkt waar ik een fles liet vallen. Ben ik hier.

Gaandeweg meer afwezig loop ik van de ene kamer naar de ander. Omdat San blijft fluisteren hoor ik niets op de overloop en nooit meer dan één stem tegelijk, wanneer ik mijn hoofd dicht genoeg bij een van de hoofden heb gebracht.

‘Ze hebben een strik verborgen... op de weg die ik zou gaan... zo was er niemand die... mij kende...’

Het zijn details zonder context die zo zonder doel helpen om niet toe te hoeven geven aan het onheilspellende dat zich probeert

te ontplooiën. Ik zou willen weten waar Koor is. En Feike. Niet om bij ze te zijn, te weten zou genoeg zijn. Ik zou beter moeten luisteren misschien. Maar als ik me concentreer, dan op de vloerbedekking, waarvan ik door de stille frictie het synthetische koopje door mijn schoenzolen heen voel steken. Met mijn vlakke hand streel ik hier over een door vocht ontstaan reliëf, verderop over een door verdroging ingewreven effenheid.

Dichtbij de trap, naast de badkamer bevinden zich twee schakelaars waarvan het geklik middenin mijn hoofd geruststellende schimmen oproept, terwijl er verder niets aan of uit gaat. De koelte in het metaal van de deurklinken neemt langzaam af.

Met drie slagen is het voorbij.

In de grootste slaapkamer staat grijs op grijs in grijs Feike op het springveren bed met een hamer in zijn hand. Hij heeft een foto van moeder opgehangen aan de verdroogde plantmotieven, over opbollende en ribbeldroge patronen. Een jonge vrouw toen nog -een vrouw nog- poserend met een kracht en overtuiging die toen pervers misplaatst moet zijn geweest en die nu aan deze muur, in deze verder lege kamer in dit sluimerende huis pas haar doel vindt. Hier zo'n foto van je moeder ophangen. Het is wat mensen doen.

De in te ademen lucht heeft de dikte van kapok maar het zicht is helder. Even lijkt het of Feike achterom zal kijken, contact gaat maken, maar zijn blik blijft halverwege steken om in lijn met zijn schouders min of meer tussen moeder en mij te stokken in staren. Als iemand een stilte kan laten gelden, dan is

het Feike. Zo kwam hij altijd al als enige in de buurt van die gemoedelijke angst die een vader volgens de boekjes moest weten in te boezemen. In mij dan welteverstaan. Omdat ik als laatste genoeg afstand had van het begrip vader om het niet als aanstootgevend te ervaren, zoals de anderen dat uit eigen ondervinding of bij gebrek aan een beetje kritisch vermogen waren gaan doen. Feike kan liefdevolle minachting uitstralen. Of een goedgekozen, maar niet per se uit passende delen samengestelde teleurstelling. Vreemd. Wat het ook is, het past hem en aan toewijding geen gebrek. Een stille toewijding, dat wel. Zo stil dat het zijn handelen vaak wat gewijd maakt. Zonder iets te zeggen giet hij yoghurt over de aardappelen, wortelen en doperwten op mijn bord, als ik naar zijn mening zit te treuzelen bij het avondeten. Vader was toen al opgenomen. Alle anderen aan tafel... ik weet eigenlijk niet meer hoe zij al dan niet reageerden. Ik ben geneigd irritatie bij Seth te zien, vermoede ergernis ('god, Feike...'). Koor hoor ik snuiven, gniffelen denk ik, terwijl San en Duco- nee, Duco zat in die tijd al in het tehuis en San zat toen nog achter de draken aan. Je zou denken dat moeder toch niet afzijdig kan blijven, maar in mijn verbeelding is ze de situatie volledig meester door niets te doen. Zo isoleert ze Feike nog meer in zijn rol zonder er verder een woord aan vuil te maken. Want hoe doelgericht ze

in principe ook leek, en hoe stakkerig in de praktijk zij haar scheiding der machten na de verwijdering van vader ook vormdacht te geven, de uitvoering mocht in handen van Feike. Of het stellen en toetsen van de dagelijkse gang van zaken bij Seth moest komen te liggen of bij haar, viel te bezien. Ze lijkt mij meer van het oordelen achteraf dan van het verstandig anticiperen. Maar handhaven, dat was wel wat voor Feike. Die stond toch al betrekkelijk alleen vanwege de mysterieuze symbiose die er had bestaan tussen haar man en hem. In de tijd dat vader nog zonder diagnose zijn gang kon gaan, bekommerde hij zich alleen om Feike. Ofwel hij putte zich uit in warrige complimenten wanneer hij iets gedaan moest hebben van zijn technisch meest begaafde kind, ofwel werkte hij zich in het zweet in onbeheerste pakken slaag die zijn vernuftige zoon altijd vanuit het niets overvielen en die Feike nooit anders dan gelijkmoedig onderging. We weten niet wat dat met die jongen gedaan moet hebben, dat arme joch dat in de ogen van zijn naasten enkel achterdocht en minachting trof, omdat hij zo laf de klappen incasseerde of omdat hij als een slaafse hond weer aan de brommer van zijn vader zat te sleutelen. Al dat grove en al dat ingenieuze geweld moet zich -in de kinderlijke zekerheid dat er van vergelding toch nooit sprake kon zijn- tot

in het allerfijnste in hem hebben afgezet. Als iets dat nooit verder kon komen, aangroeiend tot iets dat nooit meer zou verdwijnen. Zo stil als hij altijd was, zo stil als ik hem heb leren kennen, zo stil is hij hier.

Zo stil als Seth. Samen gelaten, doen ze wat gedaan moest worden, snoepten vrije tijd af als voldragen ambtenaren, zwegen op voorhand maar schrokken nog van de sleutel in het slot van de voordeur. Koor ergens anders. En als San af en toe eens langskwam voor geld was hij uit voorzichtigheid niet erg spraakzaam. Duco opgeborgen, vader op zijn werk of in de boeken. En moeder. Zo met elkaar, dat hele zootje, onbespied in de intimiteit van alle dag, moet elk geluid indirect zijn geweest. Het smijten met deuren, het keilen van glazen, het gestamp op de trap en het gebeuk op de muren. Het transistorradiootje in de keuken.

Mezelf alleen bij benadering als mezelf herkenkend, probeer ik me in deze stilte te verbazen over het gemak waarmee ik mijn broers denk te kunnen doorgronden. Het moet een soortgelijke gedachte zijn om het zwijgen van Feike het hoofd te kunnen bieden. Maar de vraag wil niet in gewicht toenemen, van verbazing is geen sprake. Waarschijnlijk omdat ik bang voor hem ben. Of omdat ik zo nodig een vader mis. Of omdat hij domweg nog leeft.

Ik ben maar een eenvoudig mens. Ik monteer net als iedereen dat wat ik over een leven heb gehoord, over al die levens hier, op de anekdotes die anderen zich menen te herinneren, zonder al te veel terughoudendheid. Zo gaan er jaren in een novelle. En om de waarheid te ontlopen houd ik de spanning erin, zonder mezelf de rust toe te staan van het niet-weten, zonder eenvoudigweg toe te geven dat ik geen idee heb wat er omgaat in de ander. Ik stapel wrakkige suggestie op vage indruk totdat er een structuur ontstaat die het allemaal aannemelijk maakt. Als dat bewusteloos genoeg gebeurt zal het zonder veel ophef ver genoeg buiten mezelf belanden om Feike te laten ontstaan. Of Koor, of vader, moeder... of dit huis. Wat die hamer ook drijft, het gaat volledig buiten mij om. Het enige dat rest is vertrouwen, denk ik. Of dat nu gedeeld wordt of niet, of het begrepen wordt of niet, of het uit een besluit ontstaan is of uit liefde, of uit een fundamentele, in de aard der dingen besloten angst.

Ik durf het hem niet voor te stellen en moet in plaats daarvan weer een melodietje onderdrukken dat de spanning wil breken. Rats, kuchen en bonen. Deze dagen hoor je klagen, en wel duizend dingen... Soldaten stellen geen vragen. Monniken stellen geen vragen, de enkele schijterd daargelaten die de Allerhoogste vraagt waarom. Voor mijn gevoel vragen mijnwerkers niets, of

mensen aan de lopende band. Die vragen ook niets. Omdat hun positie nu eenmaal is zoals ze is. Omdat het kritische, het nieuwsgierige afgezonderd verdroogt.

Het valt me in dat ik moeder en Feike nog nooit een vraag heb horen stellen.

Beiden namen ze hun plaats in binnen het gezin. Moeder had zich in haar van kindervlees vervaardigde kerker teruggetrokken... ja, misschien wel vastgezet. Later, als alles voorbij is, kan ze kiezen voor zichzelf, is ze vrij om te doen en te laten wat ze wil. Maar dat doet ze niet. Ze klampt zich vast aan de haar resterende, volwassen kinderen die met meer of minder geweld wél voor zichzelf kiezen. Naakt staat ze, maar ze vraagt niet waarom. In alles dat haar overkomt en overkomen is heerst een woede die vanaf het allereerste begin volledig was. Elk afwijkend sprankje interesse, elke notie van fascinatie verdampt in die witte drift met de vaste vorm van alleen dat wat ze zich voor kon stellen.

En Feike...

Verdomme, Feike.

Ik weet niet zo goed waarom ik zo graag, onderin het kleine keldertje achter een eensteens muurtje, de vader zou willen vinden. Duidelijk is dat me de middelen ontbreken om een totaal grijze ruimte te creëren, geurend naar geronnen bloed, de overgebleven muren bedekt met boeken. Ik mis het gedempte licht -dat het dit keer wel zal blijken te doen-, ik mis de benauwende kadering en het geluid dat deels uit trage strijkers, deels uit het ondergrondse zou moeten bestaan; zacht resonerend water, metaal dat uitzet en metaal dat krimpt. Maar als ik de trap af kom en de ruimte onder het droge hout van deze treden ervaar, voegt zich bij de haast om weg te komen uit dit huis, de onoverkomelijke introductie van mijn vader. Juist daar natuurlijk, daar waar het monster dat mijn moeder en mijn broers me voorhielden als onderduiker de stille, onaanzienlijke maar lijdende man kan worden die alleen op papier

zijn vertrouwelingen kan ontmoeten. Het zou een eenzijdige ontmoeting zijn zoals in de films waarin de held een geest bij zich weet zonder hem te zien. Zijn wereld in kleur, die van de geest in zwart-wit. Vader zou -na waarschuwingen of op aanwijzing- het openen van de muur niet hebben opgemerkt. Pas na een tijdje, genoeg om de toeschouwers een indruk van de ruimte te kunnen geven, zou hij uit zijn boek opkijken en zich de situatie bewust worden. Hij zou niet weten dat ik het was, stel ik me zo voor, maar wie hij ook bij zich waant is bekend genoeg om zijn stem een onbevangen en warm timbre te geven.

‘Ik kan u niet zien, maar ik weet dat u er bent. Ik voel het. Excuses voor de bedompte lucht, hier geen laurier en citroen. Ik weet ook niet waarom het allemaal zo rood moet. Het is vanwege de boeken natuurlijk... stofnesten. Maar ik moet... ik ben bang dat ik niet meer zonder kan. Enfin, u bent hier, dus neem ik -een beetje vooringenomen misschien- aan dat u mij kent. Of de plek, ja, dat kan ook... is misschien nog wel waarschijnlijker. Op een gegeven moment zijn wij hier komen wonen en -wat is het- een jaar of achttien, twintig later moesten we hier weg. Moest ik hier weg, en kon de familie hier om een of andere reden niet blijven. Voor ons en na ons hebben hier veel mensen geleefd. Misschien

bent u op zoek naar een van hen. Dan is het wellicht wat teleurstellend om mij hier aan te treffen. Aan de andere kant, op zich is het bijzonder genoeg toch, dat u hier überhaupt iemand vindt. En geef toe, de ruimte is karakteristiek. Ik probeer grappen te maken als ik me niet helemaal op m'n gemak voel. Dat moet ik niet doen. Het is een tijd geleden... denk ik. Toen ik hier weg moest... ik moest hier weg. En na ik weet niet hoe lang ben ik hier min of meer naar terug ge... getransporteerd. En het is goed, het is goed hier en het is goed zoals het is gegaan. Het had niet anders gekund. Enfin... ook anders was het zo geweest. En maakt u zich geen zorgen, ik ben geen gevaarlijke man. Verward ben ik ook niet meer. Dat was ik wel. Ik ben nog eens het kanaal ingesprongen omdat een man op de radio me had verteld dat ik dat moest doen. Maar dat is nu over. Langzaam ben ik, zeker. Gemedicineerd sloom. Alle pillen zijn nu wel zo'n beetje op, maar het tempo gaat niet meer omhoog. Soms irriteert dat me nog, maar ik heb natuurlijk alle tijd van de wereld, niets dat er nog toe doet. Na een tijdje hier werd me dat wel duidelijk. Het maakt niet uit. Misschien heeft u er last van, maar dat moet u dan maar op de koop toe nemen. Of u gaat gewoon, u bent vrij om te gaan. Afgezien van het boek dat ik lees... Mijn bureau is helemaal leeg zoals u misschien kunt opmerken, ook niets in de

laden. Ik zeg het omdat ik daar eigenlijk wel trots op ben, want dat is wel eens anders geweest, heel lang anders geweest. Tijd verloopt hier op een bijzondere manier. Ik vouw ook geen ezelsoren meer. Ik kan elk willekeurig boek op elke bladzijde openslaan en beginnen te lezen. En eigenlijk hoeft ook dat niet meer. Ik ken alle verhalen. Langzamerhand is het mysterie vervlogen. Alles gelezen, zo vaak gelezen dat er tussen al mijn interpretaties vast ook die van de schrijver zal zitten. Niet dat ik me verveel, verveling is iets van vroeger. Dan moesten er nog meer boeken bij en zat ik hele dagen aantekeningen te maken die dan weer gecorrigeerd moesten worden... Als ik er aan terugdenk krijg ik het al benauwd. Papier, overal papier. Steeds weer, steeds meer, alsof er iets gevangen moest worden. Ergens is dat opgehouden, ik denk toen ik mezelf vergaf. Ik weet nog dat het van het ene op het andere moment ophield en toen was er geen haast meer, en waren er geen stemmen meer... alles stil. Dat had wel iets van een afgrond kan ik u verzekeren. Maar iets later begreep ik, of meende ik te begrijpen, dat ik vrij was. Daarna heeft het nog best lang geduurd voor ik dat besef kon toelaten. Had ik niet verdiend hield ik mezelf steeds maar voor. Er werd ook zoveel kwaad over mij gesproken, het was... Misschien bent u bekend met alles. Als dat niet zo is zult u er

weinig van begrijpen, vrees ik. Staat u mij toe... Ik kom uit een buitengewoon groot gezin. In die drukte vond mijn vader mij maar een zielig figuur. Mijn moeder waarschijnlijk ook, maar waar hij me zoveel mogelijk ontliiep, beschermde zij me tegen de levenskracht van de anderen. Ik heb niet veel geleerd en een paar jaar is het oorlog. Dan ga ik aan het werk en hoopt mijn moeder me snel over te kunnen dragen aan de zorg van een vrouw die nogal wat argwaan te wachten staat. Maar ik vind haar tijdens een dansavond en moeder ging tegen die tijd snel akkoord. We trouwen en na de komst van Seth -mijn eerste zoon- was het duidelijk wat ons te doen en te wachten stond om het getal vol te maken. Enfin, al die kinderen... en dan in die tijd met zo'n machteloze man als ik. Ik heb hier een eeuwigheid geprakkiseerd over wat me toch zo... nou ja, ik deed rare dingen. Als ik toen had geweten wat ik nu denk te weten, dan was het allemaal heel anders gegaan. Wreed eigenlijk... Mijn werk was een hel. Na een eerste verkeerde inschatting werd ik overgeplaatst naar het magazijn. Een gunst natuurlijk, ze hadden me kunnen ontslaan. Maar verdorie... op een mooie lentedag reed ik dan vrij als een vogel op mijn brommer naar het fabrieksterrein en zonder dat je er erg in had begon het allemaal te vertragen. De grote hal waarin ik de spullen moest verzamelen die zonder einde op-

gevraagd werden, was gevuld met kristalheldere stroop, glycerine. Na een week wist je waar alles lag, kon je het allemaal met je ogen dicht pakken. En als extra straf was alles zo scherp zichtbaar, zo verschrikkelijk dichtbij, zodat de tijd die je nodig had om het te pakken nog verder leek te worden opgerekt. Alle stemmen waren ook minstens een halve octaaf lager en tussen elke vraag en antwoord, tussen elke uitgekauwde mop en dat verplichte lachen zat die zieke stilte die ik nooit begrepen heb. En thuis groeide het langzaam dicht met lawaai en wrok. In een regen van naar mijn hoofd gegooide sherryglazen werd me duidelijk dat ik niet de man was waar mijn vrouw van gedroomd had. Die was er wel geweest maar was voor mijn tijd afgehaakt. Na een periode van zes lange liefdesjaren -jaren die met het verstrijken van onze strijd natuurlijk alleen maar intenser werden- had hij haar vaarwel gekust omdat haar vader overleed en zijn ouders geen weeskind als schoondochter zagen. Zo ging dat toen. Ik had geen schijn van kans. Het celibaat dat ze zes jaar had gerespecteerd ging er op een avond stappen aan. En ergens tijdens die eerste zwangerschap is er dat zwarte in mij gaan opzwellen. Ik trok me -gealarmeerd, bang ook- steeds meer en steeds verder terug tussen de demonen die ik tenminste kende. Ach, ik overdrijf. Maar ik ging wel slaan ja. Een soort paniek was dat dan...

Nare dingen zeggen... elkaar echt proberen pijn te doen. Zij was daar veel beter in en ik gaf alle aanleiding en munitie, zo niet in staat om... Ik kon het gewoon niet, dat gebabbel en gekanker in die fabriek, dat lawaai thuis, de constante vernedering. Ik moest een man zijn. Opstaan moest ik, mijn baas van replek dienen, mijn kinderen... mijn kinderen in toom houden. Dan was ik stil tot ik het niet meer hield. Geen autoriteit, geen eigen wil, geen idee. Soms luisterde ik met m'n wang tegen de muur naar de ruzies van de buren. Daar werd ik rustig van. En toen werden het stemmen in mijn hoofd. En dat ging snel van kwaad tot erger. Wat ze zeiden ook. En iedereen maar kijken. Voor mijn gevoel had ik dan mijn spencer verkeerd om aan, stond mijn gulp altijd open en stak er een punt van mijn overhemd uit. Of had ik m'n jas verkeerd dichtgeknoopt of twee verschillende schoenen aan. In de fabriek, op straat, bij de bakker, aan tafel, iedereen leek het te zien terwijl ik wist dat die stemmen alleen in mijn hoofd zaten... En ik zei niets. Ik keek alleen, steeds weer, of mijn gulp niet open stond, of ze daar misschien naar stonden te kijken. Dat soort dingen. Daar word je gek van. Tegenwoordig ligt het allemaal aan het mechaniek hierboven, kunnen ze het zien bijna en zijn er duizend conclusies. Maar het is allemaal veel eenvoudiger, zo treurig veel eenvoudiger. Dat je denkt dat

je gulp openstaat. En dat ze je allemaal zo'n kinderachtige, zwakke zak vinden. Toen ik opgenomen werd wilde ik daar nooit meer weg. Ik ritste mijn gulp open en als ze het al zagen moesten ze lachen en dan lachte ik mee. Ik zal u verder niet vervelen met mijn tijd in allerlei huizen. Over haar mijmer ik vaak, dromen gaat hier gelukkig niet meer. Ik hoop dat het goed gaat met de jongens.

Hoor, de trap. We zitten er recht onder en toch klinkt het zo raar ver weg, vindt u niet... vreemd. Lijkt wel of ze staan te springen, zo'n kabaal. Vaak hoor. Er wordt wat op en af gerend hier. Benieuwd of u het ook hoort, of u er wel bent. Nog bent. Ik kan niet zoveel hier. Ik kan u geen teken geven of u een geheim uit mijn wereld influisteren. Er valt hier niets toe te voegen aan wat er allemaal is gebeurd, aan wat er allemaal is gezegd. Het is wat het is, ja, niet meer en niet minder en het herhaalt zich elke keer als nieuw. Dezelfde opwinding, dezelfde verwijten, trap op trap af, hetzelfde onvermogen, het kan niet anders, trap op trap af en elke keer weer het glas uit de keukendeur. Als u hier lang genoeg zou blijven, zou u mij weer horen zeggen; ik kan u niet zien, maar ik weet dat u er bent. Trap op trap af...'

Krakende treden, brekende treden. Ik weet dat ik niet zal stikken maar het voelt zo veel ernstiger. Haast. Er moet nu iets gebeuren. Ik vraag het, wat zou er moeten gebeuren, ik vraag het hardop omdat ik niet weet aan wie. En ook wat weet ik natuurlijk niet. Alleen nu. Iets. Help me dan toch. Brekend, krakend, asgrijs, grafiet, teer. Kool en teer en zwarte aarde. We zullen je nooit vergeten. Maar ik kan het me niet herinneren. De trap, de hal, het glas in lood. Duizenden trappen ken ik, maar deze niet meer. Als ik me concentreer verlies ik bijna elk begrip voor het fenomeen trap en wordt de ademnood overtroeft door de angst om gek te worden. Ik moet rustig aan doen, er is niets aan de hand. Je bent geen kind meer. Er is een deur die je heel goed kent. Door die deur kom je in een kleine hal; met een prachtige mozaïeken vloer. Links de keuken met de daarin de Franse tafel waar je zo belachelijk veel geld voor wilde betalen. Recht voor je de deur naar de gang en rechts daarvan de woonkamer. In de gang is de trap die je oploopt in een draai naar rechts. Boven de drie deuren waarvan je er een gebruikt om thuis te komen. Kom thuis. Stil. Je bent thuis. Voorzichtig.

(achteraf)

Ik ga naar de supermarkt om boodschappen te doen. Een mens moet eten. Lopend, op de fiets, met de auto of het openbaar vervoer als het zo uitkomt. Ik heb een tas mee en zo mijn voorkeuren. Het is op een in wezen onbepaald moment van de dag, deze dag die al een geschiedenis kent waarin ik moe ben geweest -moe opgestaan, om eerlijk te zijn-, geïrriteerd, verdrietig, schamper, beledigd, gelukkig, licht verontwaardigd en geamuseerd. Van huis naar de supermarkt, een route en een methode die direct overbodig wordt wanneer ik mezelf in de supermarkt plaats. Ik ben in de supermarkt. Een mens alleen zal het lezen en we kennen elkaar goed genoeg (hart, moeder, huis, onderwijs, zin in iets lekkers) om de route, de methode, het gebeuren en de gevolgen te kunnen delen zonder al te veel in detail te hoeven treden. Sterker nog, ik kan pagina na pagina functioneren, jaar in jaar uit, zonder ooit een supermarkt te betreden of een maaltijd te bereiden. Je zult je niet afvragen hoe ik

dat vol kan houden. Het gegeven feit dat de zinnen doorlopen verzekert je ervan dat ik niet van honger ben omgekomen.

Als ik mijn moeder wil spreken, zal ik me naar haar toe moeten bewegen. Dat ik mijn moeder spreek impliceert dat in ieder geval een van ons die moeite genomen heeft. Ik kan verzinnen wat ik meemaakte. (Ik zal u een ander, wonderlijker avontuur vertellen.)

In de gang staan dwazen. Ik verzamel alle klikjes empathie die me gegeven zijn om ze allemaal met een glimlach goeiendag te zeggen, maar ik vrees het contact. Op die manier val ik niet eens zo erg op in dit gezelschap, maar daarvan word ik me pas veel later bewust, als ik al lang weer ergens anders ben. Hier, in die eindeloze gang, is er geen sprake van ironie. In de wijkende verte -ik moet het hele gebouw door is mij met een raadselachtige luchtigheid verzekerd- staat, zit of ligt mijn moeder in haar kamer, omdat ze niets te maken wil hebben met die idioten waar ze haar leven tegenwoordig mee schijnt te moeten delen. Er staat een man te plassen tegen de zijkant van een kast die ooit trots stond in een kamer waar je alleen op sokken in mocht. Het klettert helder, ritselend, rins in het muffe, dof geschuifel. Het gekuch is bijna ritmisch zo constant. Af en toe wordt alles doorstoken met een schreeuw of een vloek. Voor de gezonden was een achtergrondmuziekje wel zo humaan geweest. En ik lijk maar

geen afstand achter me te krijgen in dit vertigoshot. Ik realiseer me dat iemand hier over nagedacht heeft. De architect zal zijn welhaast religieuze inzichten zonder terughoudendheid doelbewust hebben gedicteerd in de verbindende, nee dwingend bindende eigenschappen van een onafzienbare strook linoleum langs onherroepelijk veel deuren. Met hier en daar -ongetwijfeld tot afschuw van de inmiddels weer verder getrokken activist- her en der een meubelstuk uit de afgeschreven boedels. Waar de dwaas niet kan vergeten waar hij zich bevindt en de zich veilig wanende bezoeker ruim de tijd krijgt zich te schamen voor zijn gezondheid, zijn versnellende pas en zijn schromelijk tekort schieten.

De deur aan het einde lijkt op slot. Is op slot. In de veronderstelling dat ze klemt trek ik te hard aan de kruk, waarop binnen een plankje met een geschilderde tekst van de raampost valt. Er komt iemand aangerend die de me binnen laat. Je moet op een knop drukken terwijl je de deur opent, alleen zo lukt het. Want anders. O, ik hoor bij mijn moeder. Fijn dat er iemand op bezoek komt. Ze is vaak een beetje boos, maar ze schilt graag de aardappelen. En als je de wasmand in haar buurt zet is binnen no-time alles heel pittig opgevouwen. Echt niet? Het is geen moeite hoor. Ze zal wel op bed liggen. Altijd rond deze tijd. Ja, natuurlijk. Daar, om de hoek. Nee, ja, daar.

Een grote deur geeft toegang tot een ruimte groter dan mijn atelier. Links in de hoek staat het in deze omgeving op een of andere manier bijna overbodige toilet, verdedigd door allerlei hulpgrepen en takeltuig. De schuifdeur kan van binnen niet op slot. Want anders. Het is niet alleen dat, dat het ontbloten van mijn geslachtsdeel hier zo ongemakkelijk maakt. Verwarrend. Maar er is niets om me zorgen over te maken, weet een vreemde stem binnen in mij zeker. Hier is alles veranderd, hier is alles los van zijn intentie geraakt. Het maakt niet uit. Toch is er de neiging me breder te maken, de benen verder uit elkaar dan nodig, en mis ik het zuchten. Mijn pis is eerder bruin dan geel en de geur ervan vertelt me hoeveel ouder ik ben geworden. Het duurt al met al even voordat ik weer terug in de zo veel kleinere gang sta en de deur vind waar de eindigheid zich manifesteert in een grof gevouwen papiertje met in eenvoudige kapitalen mijn moeders' naam, geschoven in een aluminium sleuf.

Als ze haar ogen open doet lijkt niets in haar te reageren, het is geen begin van iets. Ik denk dat ze me aankijkt maar zonder een spoor van doelbewustzijn, niet eens afwachtend. Hoewel alles wel gedaan, en er geen eer meer te behalen is -geen toestemming, geen erkenning- weiger ik als eerste iets te zeggen. Ik heb mijn deel gedaan, ik ben hier nu en blijkbaar nog genoeg

kind, haar kind, om me op basis daarvan zo te gedragen. Er klinkt van alles in de aanhoudende stilte steeds nadrukkelijker. Mijn moeder verlegt haar handen zonder weg te kijken en zo is het moeilijk te bepalen wat hier nou precies gebeurt. Boven het koppige uit stijgt een fascinatie voor dit bijzondere moment, ik kan het niet ontkennen. Het is niet grappig, niet echt verontrustend. Het maakt ook geen warme gevoelens los. Ik weet niet wat dit over ons zegt, als het al specifiek aan ons twee toebehoort, dit. Het is wonderbaarlijk, maar we hebben de tijd niet en de middelen niet om tot inzicht te komen.

Toen we haar hier brachten hebben we de linkerhoek van haar achterkamer -het bankje, de oude stoel, het schilderij, de triplex schouw met de foto's en het Perzisch tapijt- een op een overgeplaatst naar hier om de overgang voor haar tenminste wat dat betreft iets te verzachten. Na enig overreden en vergeten vond ze zichzelf hier op momenten terug. Nu staat er alleen nog een bed, een plastic stoel zoals ik ze in de kantine heb zien staan en een foto van ons in de vensterbank. Over het kleed zul je maar struikelen, het bankje stond in de weg. Het schilderij was van de wand geraakt en op de mooie stoel had mevrouw een ongelukje gehad. De foto's borg ze zelf steeds weg en de schouw staat nu

in de woonkamer, zodat iedereen er wat aan heeft. Ik herken het beddengoed nog.

‘O, ben jij het’, zegt ze, nog steeds zonder haar blik te veranderen, uit het niets. Dan, net weer zo veel later dat het je verrast, zo op zichzelf staand dat je verwacht dat het een begin is, glimlacht ze. Ze wil weten hoe het met moeder is. Dat is haar eerste vraag en naar later zal blijken eigenlijk haar enige. Moeder is dood. Maar goed, de moderne behandelmethode gaat niet uit van vergissingen. Daar kan ik mee leven en dus corrigeer ik haar niet. Goed dus, ze doet de lieve groeten. Mijn moeder draait haar hoofd recht op het kussen en kijkt zo naar het plafond. Het antwoord lijkt haar te ontspannen. Ik begin te begrijpen dat dit heel lang kan gaan duren, tenminste, zolang ik vast blijf houden aan het idee een ontmoeting met mijn moeder te hebben. Het is allemaal moeilijk serieus te nemen. Dan zegt ze iets over Adri. Ik weet niet wie Adri is, ik heb haar al lang niet meer gesproken. Ze vlecht haar vingers in elkaar terwijl voor een moment de soevereine vrouw in haar lijkt terug te keren. Ze is blij dat ik dat stomme wijf niet meer zie. Houden zo. Veel kan over moeder gezegd worden, veel ook werkelijk ten nadele van haar, maar grof was ze nooit. Het spijt me haar die woorden te horen zeggen, met die blik. Vroeger zou dat een stille blik geweest zijn, en geen atoom in de boodschap

zou anders zijn dan nu, maar zo verschrikkelijk veel stijlvoller.

Ze leeft nog. Na alles wat er is gebeurd, naast alle doden en herinneringen bestaat zij nog in vlees en bloed, zo reëel als ik zelf in dit brandpunt van het universum. Maar eindigen doet het wel. Eindigen zal het. De sfeer waarin is zo ijl dat ze nauwelijks te benoemen is. Een mens zou verwachten -na al de poëzie en cinema die aan dit soort afscheid gewijd is- dat er meer gewicht zou zijn, dat de ruimte in de tijd dat het hier langzaam ten einde komt, benauwd zou worden of tot haast zou dwingen. Of dat het hart -de banden tot het uiterste opgerekt, net voor het knappen, je vuisten gebald in afwachting van dat moment- zeer zou doen. Als een verzuurde spier. Maar het is vandaag gewoon donderdag, morgen vrijdag en moeder sluit haar ogen alsof ik er niet ben. Ze zucht. Hoe het met moeder is. Goed.

We zijn er nog. Wat ik ooit zo graag opgehelderd wilde zien, al dat verbijsterende, is al zover afgesleten en zal het zelfs als nieuwsgierigheid niet overleven. Zonder antwoorden -die ik wel kan verzinnen, maar die nu eenmaal niet van mij zijn- blijkt de hand die even langs de wang van mijn moeder strijkt van mij. Zo eenvoudig is het ook.

In de supermarkt koop ik groenten, water, wijn en een nieuw soort brood dat speciaal voor mij werd klaargemaakt. Thuis eet ik aan tafel, maak de wijn in de loop van de avond op en slaap de slaap die het lichaam van me vraagt.

